

Apáczai Csere János

Apáca, 1625. június 10. – Kolozsvár, 1659. december 31.

Szülei: Csere György, ??? Házastársa: Aletta van der Maet

Születési nevén *Csere János*, 1656-tól többnyire Apáczai *Cseri János erdélyi magyar pedagógus, filozófus, kálvinista teológus*, a magyar *nevelésügy* és az anyanyelvi *tudományos ismeretterjesztés* előfutára, az első magyar *enciklopédista*.

Szegény sorsú szülők gyermeke volt. Felsőbb tanulmányait *Kolozsvárott* és *Gyulafehérvárott*, majd püspöki ösztöndíjjal 1648-tól öt éven át hollandiai egyetemeken folytatta (*Franeker, Leiden, Utrecht*). 1653-as hazatérését követően először a gyulafehérvári kollégium osztálytanára lett, de következetesen képviselt, haladó pedagógiai eszméivel konzervatív feletteseit és II. Rákóczi György fejedelmet is magára haragította, így 1655 végén abba kellett hagynia a tanítást. 1656 nyaratól a kolozsvári református iskola igazgatójaként folytathatta az oktatást. Nevesebb tanítványai közé tartozott *Bethlen Miklós* és *Pápai Páriz Ferenc*. Egy korszerű erdélyi *tudományegyetem* megalapítására vonatkozó tervzetét 1658 végén fogalmazta meg, de az Oszmán Birodalommal kialakult konfliktus árnyékában az oktatásügy kérdése háttérbe szorult. Apáczai alig egy évvel később, harmincnégy esztendőskorában, 1659 végén tüdőbajban meghalt. Holland felesége, *Aletta van der Maet* nem sokkal élte túl férjét, a frigyükből született két gyermek sem érte meg a felnőttkort.

Életművének meghatározó eszmei forrásai a puritán etika és haladásszemlélet, a karteziánus módszer, valamint az *enciklopédikus* tudás iránti igény volt. E *felvilágosult* szellemi áramlatok kibékíthetetlen konfliktusban álltak a korabeli Erdély elmaradt műveltségi viszonyaival, és ez meghatározta a nevelésügy és a tudományos *ismeretterjesztés* területén kifejtett munkálkodását. A konzervatív egyházi és világi körökkel vívott harcban alulmaradt, de *pedagógiai* eszméi és iskolaszervezési törekvései – természettudományos és *anyanyelvi* oktatás, tudományegyetem szervezése – alapján azonban Apáczai méltán tartható a korszerű magyar neveléstudomány apostolának. Ő írt először magyarul többek között a *heliocentrikus* világképről, a *vérkeringésről* és a *mágneses elhajlásról*.

Korát megelőző *nyelvújítási* erőfeszítéseinek köszönhetünk többek között olyan tudományos műszavakat, mint a *számláló*, a *középpont*, a *hegyes- és tompaszög* vagy a *sírlódás*.